c. 3685

DISPUTATIO MEDICA,

DE

CHOLERA MORBO,

Quam

SUB DIVINIS AUSPICIIS,

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,

SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO,

DN. PHILIPPO WILHELMO,

PRINCIPE BORUSSIÆ, MARCHIONE BRANDENBURGICO AC DUCATUS MAGDEBURGICI GUBERNATORE, RELIQUA,

IN ALMA FRIDERICIANA,

GRATIOSO AMPLISSIMÆ FACULTATIS MEDICINÆ CONSENSU

PRAESIDE

DN. HENRICO HENRICI,

MED. D. ET P. P.

PATRONO SUSPICIUNDO ET STUDIORUM SUORUM

Promotore omni Obſervantiæ cultu Venerando,

IN ACROATERIO MAJORI,

Ad diem Auguſt. A. O. R. cIↄ Iↄccx. horis a IX. ad XII. matutinis

Publico Eruditorum examini ſubmittet

IOH. FRID. Meßer / Med. Stud.

ISENNACENSIS.

HALÆ MAGDEBURGICÆ,

Litteris CHRISTIANI HENCKELII, Acad. Typ.

BRITISH MUSEUM
SALE DUPLICATE
1787

SUMMARIA
DISPUTATIONIS
DE CHOLERA MORBO.

P*RÆ F.* Venenoſa aſſumta graviſſima ſymptomata excitant, quibus ſimilia ab internis cauſis quoque eveniunt in cholera, quæ rite diſtinxiſſe ægrorum forique intereſt, cum celerrimam opem illi, forum vero ſumti datique toxici ſigna ſæpe expetant a medico, in quibus judicium caute inſtituendum.

Cap. I. de hiſtoria Choleræ. §. 1. Cholera humida in veram & ſymptomaticam, iſta in criticam & procatarcticam diſtingui poteſt, 2. Symptomaticam poſſemus & hypercatharticam vocare, quia a cauſis venenoſis & draſticis aſſumtis oritur. 3. Symptomata choleræ ſpaſtica & atonica, ſyncoptica, quas habeant cauſas finales. 4. Subjecta choleræ magis obnoxia ſecundum temperamenta, ætates, ſexum conſiderantur. 5. Tempus, quod obſervat morbus ſubitum eſt, variatque ſecundum anni tempora & pro duratione continua ac diſcreta. 6. Cauſarum diverſitas in externas. 7. Quæ aut aſſumta, alimentoſa, ſed vel varietate, vel acrimonia, vel fermenteſcentia, vel corruptibilitate vel frigiditate actuali noxia. 8. Aut venenoſa ſunt, ut ipſa venena & purgantia draſtica. 9. Extrinſecus lædentes cauſæ ſunt refrigeria, an & aëris certa conſtitutio ? 10. Internæ cauſæ ſunt cruditates primarum viarum & cacochymia, animi pathemata morbi concurrentes aut prægreſſi. 11. Sanguinea cholera an huc pertineat, undeque eveniat. 12. Signa morbi manifeſta, cauſarum obſcura ſunt, hinc judicium de his difficile, nec præcipitandum. 13. Effectus ſub vel abs cholera partibus internis læſione inflammatoria, corroſiva ſeptica, inducti, poſtque mortem ſectione detecti hiſtoria morbi exemplis nobis obſervatis illuſtratur adoleſcentis hypochondriaci ex limonada, ejusdem ex fungis commeſtis altera tertiaque vice ſpontaneo motu cholera correpti. exemplum choleræ ex cucumerum eſu hauſtu-

que

que cerviſiæ junioris. exemplum ſpontaneæ aut levisſime incitatæ choleræ, & effectus inflammatorii interni in melancholica ex morbo mortua. De ovis barbæ piſcis. cholera diarrhœa ex eſu lactucæ ſuccedens gravisſima. eadem puellæ cœnanti a terrore ſuborta. cholericum quid virgini hyſterico-hypochondriacæ accidens a tartaro emet.

Cap. II. de Pathol. choleræ. §. I. Quid hoc capite indagetur. 2 Cauſarum potentiæ vel ſolæ morbo inducendo ſufficiunt vel cum aliis internis, cum cacoch. cruditatibus, tumoribus & inflammationibus internis motuque critico. illarumque agendi modus quadantenus adumbratur. 3. 4. Quatenus vel cacochymiam augent, vel excretiones ſeroſas impediunt aut aliorſum cogunt, vel putredinem humoribus, ſolidisque irritationem corroſionem ſepticam inducunt aut intentant. 5. vel inflammationem. 6. Formalis ratio choleræ conſiſtit in evacuatione cauſarum pro malis dictis præ occupandis aut corrigendis finaliter bona, 7. hinc enim per ſtricturam habitus corporis derivantur humores ad inteſtina, non contradicente ſudore frigido. & 8. modo activitatis vel ſufficienti vel nimio vel deficiente ſuperne ac inferne protruduntur cum cauſis. 9. ex quibus tandem colligitur choleræ deſcriptio. & 10. ſymptomata eſſentialia magisque familiaria explicantur.

Cap. III. de Therapià. §. 1. hæc cauſas matariales, effectus noxios in ſolidis & ſymptomata reſpicit. 2. Maa acida corrigitur per abſorbentia. 3. Evacuatio vegeta vehiculo commodo juvatur. 4. Segnior promovetur lenioribus ſtimulis nauſeoſis & laxantibus mitisſimis vel clyſteribus. 5. Impetus evacuationis refrænatur divertentibus cum vel ſine evacuatione & roborantibus. 6. Pro diverſione evacuatoria commendantur V. S. ſudorifera. diuretica quoque. 7. Pro diverſione ſine evacuatione adhibentur revellentia. ligaturæ, antiſpaſmodica calida emollientia externa, humida & ſicca. internaque. 8. aditum humoribus ad inteſtina præcludunt hæc, adſtringentia & roborantia interna externaque. 9. Inflammatio caute refrigeranda eſt nitroſis, aquoſis frigidis. & acidulatis. 10. Arroſionem demulcent oleoſo-pinguia & mucilaginoſa c. aqueis. corrigere eandem dicuntur balſamica & conſolidantia. 11. Spaſmos relaxant anodyna, & hypnotica, ubi de opio, mitioribusque aliis. 12. vires & ſyncopen conſolantur gratiora analeptica vinoſa, aromatica; excitant vero ſpirituoſa, vinoſa, acida, urinoſa. 13. Ex multis remediis pauciora ſufficiunt ſub prudenti ac tempeſtivo uſu.

PROOEMIUM.

INter tot ſonticas graviſſimorum morborum cauſas nullam æque, ac venena, tam præcipiti ac funeſto impetu, truculentiſſimis ſymptomatibus ſtipato, in totius œconomiæ animalis perverſionem deletoriam ruere, omnes facile conſenſerint; id forſan quis addubitaverit, an, quæ venenis conſueta ſunt mala, ex interna quoque humorum corruptione, parum ſubinde incitata, corpori impendeant, eveniantque eadem? Nocent enim venena tum præcipiti fermentatione putredinoſa humoribus inducta, tum corroſione ſolidarum partium ſeptica, ſi quidem de noxa inducta ſermo ſaltim fuerit; Sed tantam aut fermentationem putredinoſam, aut acrimoniam tam celeri impetu deletoriam, convenire humoribus, illis vero non videtur ſimile, qui nec de ponentiis materialibus ſub motu peregrino ſævientibus, nec de univerſo vitalitatis negotio juſto judicia ferre conſueverunt; Quibus vel ſola cholera documento eſſe poterat, eadem, quæ venenis venenoſisque aſſumtis debentur ſympto-

mata, humoribus quoque corruptis & concitatis in acceptis ferenda eſſe, adeo, *ut legitima cholera correptos toxicum bibiſſe putares*, teſte *Fernelio*, & *Veſalius*, *eſt*, inquit, *cholera magnum quoddum exemplum venenorum, quæ in corporibus noſtris gigni ſolent.* De quo quamvis per ipſam experientiam abunde conſtet, minime tamen idem omnibus eſt judicium, cum ad cauſas dijudicandas deventum eſt; Sunt enim, qui territi & attoniti ad ſymptomata, præcipiti atrocitate ſuſpecta ſemper, nil niſi venena cogitant, crepant & incuſant, quæ tamen ab aliis choleræ cauſis rite ac perite diſtinxiſſe ægrorum præcipue, hinc & fori quandoque, intereſt; hujus quidem, ut juſta ſemper edat judicia, illorum vero, ut tempeſtiva medicina adjuventur: Neque enim, *Celſo* teſte *ulli morbo minori momento ſuccurritur* atque veræ choleræ, ſi mature cognita opportune ſublevetur; &, ex altera parte, *Prudentis non eſt*, ut A. *à Cruce* verbis utar, (*aut ego toto cœlo aberro*) *in re tanti momenti*, [vita a. & fama pari paſſu ambulant] *divinatione uti, nec ad medicum, a quo, pro veneni autore inveniendo, conſilium expetitur, ulla ratione ſpectat, indicia quædam infida, tanquam certa, probare, cum a veritate aliena & ſemota aliquando eſſe poſſint.* Quam facilis autem lapſus judicii medici ſit, hoc juxta experientiam Clariſſ. *Bohnius de Offic. Med. Forenſ. Libr. P. 2. c. 6.* teſtatur, ubi judicium difficile in re difficili præcipitandum eſſe negat, ſerioque dehortatur medicos, ne quid temere agant & pronuncient, Suſpicio venenoſi aſſumti præcipitata male ægris conſulit, & ſæpe, aliud agendo, lædit gravius, cum in tempeſtivo aptorum, morbique cauſis convenientium, remediorum uſu unica ſalutis ſpes hæreat. Quare, dum in choleræ morbi naturam, cauſas

&

& therapiam diligentius inquirere conſtitutum nobis eſt, quævis ſuo modulo metiemur. Faxit DEus Feliciter!

Caput Primum
DE
HISTORIA CHOLERÆ.

§. I.

CHolera an *ἀπὸ τῶν χολάδων*, ab inteſtinis, an *ἀπὸ τῆς χολῆς*, à bile nomen acceperit? parum intereſt ſcrupuloſius perquirere; majoris utilitatis fuerit, ex homonymia verbi DIFFERENTIAM *choleræ* adnotare, non quidem *genericam* illam, ſiccæ humidæque, ſed hujus potius *ſpecialem*, in *veram* legitimam & *ſymptomaticam*. *Vera* eſt quæ ab internis cauſis in corpore genitis dependet, facta hinc evacuatione conſueta, vel ſpontanea, vel levioribus de cauſis, nihil tale in ſe efficientibus, excitata, pro majori periculo anticipando, & quantum fieri poteſt, amovendo. Oritur hinc nova veræ choleræ diſtinctio in *criticam*, ſponte naturæ ſuſceptum, & in *procatarcticam*, a cauſa quadam occaſionali excitatum: De *iſta* Autor eſt, *Galenus*: *dari diarrhœas & choleras, quæ ſtatis intervallis omnem corporis redundantiam extrudant*, ubi tamen monendum, quod choleræ tales periodicæ paulo ſint rariores; *Procatarcticam* dico, quæ ab humoribus, cruditatibus, aliisque primarum viarum vitiis, ſed etiam per leves ſubinde cauſas occaſionales incitatis, exoritur.

§. II. *Symptomaticam* autem vocare lubet eam, quæ à venenis venenoſisque aſſumtis, in ſe ſuaque nutura ad vehementiſſimos motus cholericos ſuſcitandos potentibus, dependet, ſive præſentes adfuerint pravi humores &c. ſive minus:

Pos-

Poſſemus & hanc commoda ſatis denominatione *ſupercatar-ćticam* dicere, ad mentem recentiorum, qui & venena ac purgantia δραστικότερα inter cauſas choleræ numerant, ut appareat, recentiores omnem ἄνω ἢ κάτω factam horum generum evacuationem ſub choleræ nomine complecti, bene an male ex ipſa pertractatione patebit; Veteres certe hypercatharſin ſumptorumque venenorum ſymptomata cholerica diſtinguere ſoliti fuerunt a cholera morbo, ſiquidem Galenus hypercatharſin ab helleboro poto excitari ſcribit choleræ ſimilem, ſolent enim omnibus hujusmodi evacuationibus eadem ferre ſymptomata accidere.

§. III. Sunt autem conjuncta choleræ ſymptomata partim ſpaſtica, partim atonica in genere, quæ in ſpecie vel ad evacuationem ſpectant, (alia eminus alia cominus) vel motuum vitalium intermiſſiones ſunt, vel denique ſub utrisque ex neceſſitate quadam eveniunt. Ad (a) evacuationem (α) pro humorum affuſione ſpectant (1) contractiones ſpaſticæ totius corporis habitus, in vultu faciem Hyppocraticam, cæterum ſenem macie confectum, aut frigore febrili rigentem gelidumque referentes, quibus accedunt 2) graviores extremorum, ſurarum inprimis ad ſenſum, contracturæ, ad 3) convulſiones usque ſubinde tandem, rebus licet utplurimum deſperatis, intenſæ; pertinet huc & (4) pulſus cordis ſub debilitate celer; &c. (β) pro excretione vegete perpetranda militant nauſea, anxietas præcordiorum cardialgica torminaque ventris; ſicuti tergiverſanter ſuſceptum ac deſperabundam ſyncope magis & lipothymia comitantur, quæ motuum, nempe vitalium, (b) intermiſſiones ſupra dicta ſunt; (c) ex utrisque iſtis eveniunt ſubita virium proſtratio, ſudores frigidi, evacuationes ingraveſcente malo interno, rariores paucioresque, & alia, quorum rationem uberiorem dabimus infra.

§. IV. Subjecta, quæ præ ceteris facilius graviusque invadere ſolet cholera vera, ea ſunt, quibus vel in maſſa humorum vel in primis viis magna pravorum humorum copia abundat; qualia ſunt *temperamenta* eminenter cholerica,

aut

aut cholerico-melanchoiica, ſcorbutica, hypochondriaca, hyſterica, intemperanter voracia, ſenſibiliora, ad affectus animi impetuoſos præcipitia; *Ætatis* ratione rarius pueros ſenesque, frequentius homines conſiſtenti ætati propriores inque hac conſtitutos prehendit cholera; pueris parcet, quod, uti pravorum humorum, ita & affectuum magis ſint vacui; ſenibus vero, quod tanta humorum tenuitate motuumque energia non gaudeant, quanta acutiſſimus ille morbus ſuſcipitur & transigitur, quamvis hoc etiam de pueris valere queat. *Sexus* diverſitas nullo immunitatis privilegio defenditur, ſequior tamen plus diſpoſitionis, vel ob ſenſibilitatem, vel ob alias cauſas proprias, habere reputatur. Symptomatica vero ſeu hypercatarctica cholera quosvis quovis tempore, data cauſa, invadit.

§. V. TEMPUS, quo vera cholera frequentius exſurgit, in genere *ſubitum* eſt; neque enim vel languore vel nauſea, vel dolore ventriculi diu præcedentibus adventum ſui denunciat; in *ſpecie* (α) ratione *anni temporum* in *æſtatem* incidit magis ex ſententia *Hippocr. Epidem. Libr. VII. inciſo* 40. & ex *Sydenhamii* obſervatione in æſtatis finem & ſub verſionem hujus in autumnum, *menſemque auguſtum* fere; hoc tempus rarius anticipari aut poſtponi arbitratur ille; vidi tamen & eandem in primum *veris* tempus incidiſſe, quo turgeſcere incipit maſſa humorum, pro qua diverſitate temporis concilianda notanda venit ipſius choleræ veræ diverſitas, qua eandem in criticam & procatarcticam diviſimus, hujusque cum autumno confinia magis expectat, iſta verno quoque tempore invadit, ea videlicet, quam *Galenus* dixit *omnem corporis redundantiam protrudere*, uti diarrhæa ſolet. (β) ratione durationis tempus choleræ vel *continuum* attenditur, idque breviſſimum, aliquot horarum aut unius alteriusve diei ſpatio incluſum, raroque in tertium vel quartum diem extenſum; vel *diſcretum* dici poteſt, per periodos quaſi rediens, ac diuturnum magis; qua temporis ratione choleram recurrentem vidit Excell. Wedelius in ſcorbutico, acri acidaque bile onerato

itemque *Prevotius*, notante *Rhodio* iſtoque referente, ex vomitorio male præparato ſingulis fere hebdomadibus per biennium aliquot ſemper horis moleſtiſſimam: Pertinet huc cholera diuturna, ſed fluentibus menſibus interrupta, raro exemplo, ab *Amato Luſit. C.* 3. *Obſ.* 88. recenſita.

§. VI. CAUSÆ morbi *occaſionales* & *efficientes*, tum antecedentes tum conjunctæ, variæ ſunt, partim externæ, hæque denuo vel aſſumtæ intra corpus, vel forinſerus magis lædentes; partim internæ, quarum aliquas ſeorſim recenſebimus.

§. VII. *Aſſumta* choleram inducere vel excitare potentia alimentoſa ſunt, aut venenoſa; 1. *alimentoſa* ciborum potuumque genera complectuntur, quæ vel (α) *varietate* ſolum noxia ſunt, copioſe ſumta, & in ventriculo ac duodeno acrem, tum inter ſe, tum cum bile, fermentationem ſubeuntia, quamvis ſub moderato uſu ſeparatoque ex natura ſua indemnia; quo intuitu *Hippocrates* crapulam & convivia inter cauſas choleræ numerat *Libr. de affect. l.* 28. idque exemplo *pugilis*, voracis latius declarat *Libr. V. Epid. t.* 27. *nr.* 6. Porro huc pertinent (β) *acria* & *flatulenta*, fermentationem ciborum etiam laudabilium cum bile aut cum cruditatibus exacuantia, ſiquidem phaſeoli, radiculæ, cepæ, allium, raphanus ruſticanus & & ſimilia choleram excitaſſe ſeribitur a variis (γ) *fermenteſcibilia* & *fermenteſcentia* nigro quoque calculo notata legimus paſſim, *dulcia* & in his *mellita* inprimis, non æque ſaccharata, maxime *purgativa ſimul* manna e. g. copioſius exhibita, itemque *fructus horræi*, muſtum, cereviſia feculenta (δ) Inter *corruptibilia* recenſentur tum *putredinoſæ* corruptioni expoſita, fungi, ova barbæ piſcis, ipſumque lac & lacticinia in ventriculo impuro; tum *frigiditate* aquoſa ſimul nociva, ut melones cucumeres & ſimilia; tandem & (ε) *actu frigida* huc revocantur, ut *aquæ frigidæ* potus, obſervante *Tralliano*, *acidularum* uſus in cacochymicis & ſcorbuticis, notante *Heerio* & *Tralliano*; Denique (ζ) aſſumtorum alimentoſorum agmen claudunt varia exiſtis & ſimilibus *compoſita* limonada v. g.

quam

quam hypochondriaco choleræ occaſionem dedidiſſe memini &c. panis mellitus piperatus, aliaque.

§. IIX. *Venenoſa* aſſumta tum ipſa *venena* ſunt, ea inprimis, quæ, juxta cauſticam potentiam, fermentativo-putredinoſis viribus deletoria obſervantur; tum *purgantia draſtica*, antimonialia, aliaque helleborina aut male præparata, aut male, (intempeſtive aut immoderate) exhibita; quale quid à tartaro emet: juſta licet doſi, ſed intempeſtive dato, virgini accidiſſe recordor, raro dignoque, quod inferius adnotetur, exemplo; ſimilem hypercatharſin cholericam a gr. iſs Mercurii vitæ male præparati obſervavi in juvene.

§. IX. Ad *externas*, *ſed forinſecus magis lædentes* choleræ cauſas, autoribus adnotatas, refero, quæcunque humores excretioni deſtinatos paratosque (hac, vigente aut conſueta diu, ſuppreſſa) intra maſſam humorum cogere aut continere poſſunt, viis excretoriis citius tardiusve præcluſis, hinc vero ad alia loca, pro evacuatione, cum impetu delatis humoribus iſtis non tolerandis: ſic enim *ſubitum* corporis, partiumque, vel *diuturnum* ſaltim, ſub calore ſudoreve, *refrigerium* nocuiſſe viſum eſt v. g. ſi quis valde exæſtuans ſubito ſe frigido balneo commiſerit, aut ſi diutius huic innataverit, ſi ſudorem plorans repente ſe ex lecto aut balneo calido proripuerit in auram frigidiorem. *Braſſavolus* choleram refert à *frigido pedum lavacro* ſingulis diebus per æſtatem continuato; vidi & ego, Præſes, cholericas excretiones non leves poſt ſimile *lavacrum adſtringens*, pro ſudoribus pedum fœtidis, febrem ſuppreſſam excipientibus, reſtringendis, per aliquot dies adhibitum; *à fonticulo* perperam occluſo choleram obſervavit FEHRIUS; choleræ ſimiles non tamen adeo impetuoſas excretiones nuper admodum in ſene vegeta adnotavi ex eadem cauſa. De omnibus autem hiſce & ejusmodi cauſis id notari velim, quod, ſine aliarum occaſionalium internarum externarumque cauſarum concurſu, ſuis viribus non ſufficiant morbo noſtro inducendo: An *aëris* forſan peculiaris quædam conſtitutio pro cholera

epi-

epidemia *Sydenhamio* memorata huc pertineat, jam non diſquiram longius.

§. X. Ad *internas cauſas* referenda ſunt, quæ paſſim ab Autoribus medicis allegantur (1) *Cruditates primarum viarum*, biliosæ, acidæ, nidorulentæ, copioſiores in cholericis, iracundis, hypochondriaco-hyſtericis. &c. 2.) *Cacochymia* Maſſæ humorum varia. 3.) *animi pathemata* ſubita & diuturna, ira inpr. & terror (quorum rationem agendi infra dabimus) atque mœſtitiam longiorem, pravis humoribus colligendis faventem, atque ideo à *Sennerto* inter cauſas choleræ numeratam, 4.) denique *morbi concurrentes* aut *prægreſſi* alii, v. g. mala *hypochondriaco-hyſterica*, *febres ardentes* bilioſæ veterum ſub initiis illorum, aliæque. Leipyrias non niſi cholera accedente ſolvi voluit *Hipporr.* In *febre tertiana* maligna, quam vocat *Riverius*, tertiò paroxiſmo, & *Panorolus* die XV. choleram excitatam referunt; ſub *inflammatione ventriculi* incipiente choleram vidi per binos dies ſat atrocem, ſuccedente tandem illius ſuppuratione, in puero XIV. annorum. *Riolanus in Enchir. Anat.* a *phlogoſi* ventriculi choleram oriri affirmat; *Dyſenteriam* cholericam obſervavit *Excell. Wedelius*; *Diarrhoeæ* olim conſuetæ, hinc ſuppreſſæ, tandem levi occaſione in choleram erumpentis exemplum refert *Joh. Raym. Fortis*, p. m. 225. Adde, quod ſupra ex *Amat. Luſit.* de cholera & menſium fluxu, interpolatis, recenſuimus.

§. XI. *Sanguineæ* ſpuriæ *choleræ* mentionem quoque injiciunt Autores, recte an ſecus? aliorum eſto judicium, placuit jam illorum veſtigiis inhærere, qui & hyppercatharſin ἄνω καὶ κάτω undecunque factam choleræ adjungunt; *Excell. Wedelius in Pathol. Dogmat. S. 3. C. 3.* inter varias, præter bilem, materias excretas refert quoque *plane cruentas*, per modum choleræ cum impetu protruſas; Obſervavimus hic Halæ in ſene quodam ſanguinolentam hujusmodi choleram, improprie dictam, impetuoſiſſimam; incredibilem copiam ſanguinis puri, nigreſcentis paululum, intra octo ho-

horarum ſpatium ſuperne ac inferne deponentem, quæ originem debebat hæmorrhoidum fluxui olim conſueto, novem vero ante annos Venæſectione, bis eodem die in brachiis inſtante fluxu adminiſtrata, ac remediis neſcio quibus ſuppreſſo penitus, ex quo tempore bonus ille ſenex cum variis hypochondriacis, aliisque vomitum cruentum preſſius molientibus, doloroſis anxiis æſtuoſis ſymptomatibus in iſtum usque diem conflictatus fuerat; unde ſimul apparet, quid proprie de cholera ejusmodi ſanguinea ſit judicandum; *Menſium obſtructio* huc quoque pertinet.

§. XII. SIGNA choleræ *generalia* manifeſta ſunt; *ſpecialia* vero legitimæ tum criticæ tum procatarcticæ nobis dictæ, ac ſymptomaticæ ſeu hypercatharcticæ, ſigna diſcretiva, cum a cauſis ſæpe latentibus deſumenda ſint, obſcuriora ſunt, atque ideo judicium de cauſa choleræ difficultatis pleniſſimum recte dicitur, niſi de aſſumtis noxiis manifeſte conſtet, caute igitur inſtituendum, clinicum non minus, quam forenſe judicum, ne iſtud ægro damnoſum, hoc judici ſit prævaricans aut ſeductorium, ſi absque debita cautione adhibita feratur; ſubdolum enim in ullo medico ſuſpicione præſumere, æq; temerarium fuerit, atque abſurdum, in omni infallibilitatis prærogativam quærere. Equidem qui veræ morbi pathologiæ cauſarum activitatis & effectuum morboſorum cauſaliumque notitia ſufficienti inſtructus eſt, ſi non exactiſſimus in judicio diſcretivo, temerarius ſaltem non erit, in pronunciando ſuper quæſtionem de ſumto datove veneno aut venenoſo remedio. Mirum dictu eſt, quanta judiciorum de eodem morbo diſcrepantia detur, quam facilis eorum lapſus, qui ad ſubita graviora mala cholerica nil niſi venena meditantur & incuſant, ſignis quibusdam infidis, nimium tribuendo, decepti; De quo videatur laudati *Excell. D. Bohnii lib. de Offic. Med. P. 2. c. 6. de Renunciationum difficultate.*

§. XIII. EFFECTUS choleræ in ſolidis internis partibus notari inſuper merentur pro legitima morbi hiſtoria conficienda, *læſiones puta*, *ventriculi* & *inteſtinorum* in-

primis, ſub lethali cholera contractæ, ac per ſectionem attentam, non tumultuariam, rerumque peritam, obſervatæ. *Inflammationes* nempe, ventriculi ac duodeni hinc inde poſt mortem quoque per maculas adparentes detectæ, itemque *ulcerationes* ac *ſphacelationes*, addo, ſi tanti ſunt *inflationes* ac *tenuitatem* Ventriculi & inteſtinorum, quæ vehementes, & in ſpasmos usque ingraveſcentes, labores ordinarie ſolent excipere, quale quid, debilitas nempe & atonia, vehementiora ac diutius protracta corporis exercitia itineraque v. g. longiora pedibus emenſa membris ſeu muſculis obtingere ſolet; atonia autem Ventriculi & inteſtinorum, inſecuta impetuoſos labores evacuatorios ſpaſticos & torminoſos, flatibus naturaliter in hoſpitantibus libertatem ſeſe expandendi concedit, ut inflata dein ſint viſcera illa, & ſub inflatione admodum tenuia, quod enim craſſiuſcula quodammodo appareant, id tonicæ ſtricturæ tribuendum, qua ceſſante, ſequitur neceſſario ſub expanſione, tenuitas, diligenter diſtinguenda ab illa, quam eroſio, ac abraſio interioris villoſæ tunicæ adferunt.

§. XIV. Quod autem ad *maculas rubras* ac *liveſcentes* quodammodo attinet, quibus inflammationes ſe prodere diximus, ſedulo quoque animadvertendum eſt monitum *Riolani in Anthropogr. l. 2. obſ.* 20. ventriculum nempe poſt choleram ordinarie *maculam rubram* aut nigreſcentem in ſiniſtro præcipue latere oſtendere, *a concurſu vaſorum ſanguiferorum, quod in multis*, addit ille, *ſubito extinctis veneni ſuſpicionem attulit*; nos vero illis, qui judicia de cauſa choleræ quæruntur, commendamus, maxime ſi cholera illis eveniat, quæ menſium obſtructione laborarunt, ſanguine ad Ventriculum per vaſa brevia copioſius regurgitante; neque tamen negamus, poſſe & inflammationem veram ſubeſſe, cum idem ille *Riolanus in Enchirid. anat. Pathol.* choleram ordinarie ab inflammatione ſtomachi deducat, de quo latius in Pathologia choleræ.

§. XV. De *ſphacelatione* Ventriculi & inteſtinorum color excrementorum & fœtor deterrimus, putredinem, ſub

mor-

morte appropinquante inprimis, redolens ſatis, teſtatur, præcipue vero ſectio illorum, qui cholera extincti fuerunt, in quibus *Dolæus in Encyclopæd. Med. L. 3. c. 4. inteſtina ſphacelo correpta* ſibi conſpecta fuiſſe affirmat, cum multis aliis, quorum teſtimonia corradere, vel ideo ſupervacaneum fuerit, quod ex indole & vera pathologia choleræ hujusmodi corruptiones etiam à priori probabiliſſime liceat deducere, ut ſuo loco patebit.

§. XVI. Tandem quo hæc omnia ſub ipſa applicatione clariora evadant, EXEMPLIS quibusdam nobis obſervatis notisque, hiſtoriam morbi illuſtrare & claudere, alienum à ſcopo non fuerit: Primum dabit *adoleſcens XX. annorum* circiter, temperamenti cholerico-melancholici, per aliquot annos (ex ſpirituum acidorum perverſo ac diuturno abuſu, vitaque ſedentaria) *hypochondriacus*, ceteroquin ὀρθοστάδιος ſimul tamen *voraciſſimus*, qui ſub finem Julii menſis *limonada* ſic dicta, ſtatim a prandio largiter hauſta, circa veſperam torminibus ventris vexatur cum nauſea, & mox cum anxietatibus præcordiorum vomibundis, quæ, fruſtra aqua vitæ hauſta, celerrime increſcunt, labaſcunt vires, ſuccedit ſub ſudoribus frigidis diarrhoea & vomitus materiæ biliosæ acerrimæ, per brevia intervalla redeuntes, adeo, ut intra V. horas XXX. fere excretionibus utrumque guttur excoriantibus, exerceretur; ſiſtuntur apto remedio primum vomitus, hinc & alvi deceſſiones, ſub finem mali rariores paucioresque, concelefacto in lecto corpore ſomnus obrepit, leviter ſudat æger, mane vero ſanus ſurgit.

§. XVII. *Idem* ille comeſtis in prandio *fungis*, nihil lædentibus commenſales, tertia inde hora iisdem tentatur torminibus nauſeabundis, ſumme anxiis, quibus ingraveſcentibus, dum ad alvum deponendam ſe componit, animo deficit; & ſub lipothymia magnam corruptorum ciborum copiam reddit per os, vix ad ſe rediens, eadem lipothymia prehenſus, alvum exonerat, liquidam ac fœtentem, dantur breves induciæ, atque ut brevis ſim, ſingulis horarum quaternariis, eo-

dem modo, & ſub iisdem ſemper ſymptomatibus, primum vomitu, mox alvi ſeceſſu, ultra quatuor horas vexatur, ſumme debilitatus frigidum ſudat, corpus ſub ſpaſticis tractionibus extenuatur, faciem hippocraticam exacte refert, humores ejicit ſemper acidiſſimos amaricantes auſteros dentium ſtupefactivos, & in pavimento efferveſcentes, liberatur tandem eodem, quo antea, modo.

§. XIIX. Tertia vice, ſed inſequentis anni verno tempore, absque cauſa occaſionali, quantum meminerat, admiſſa, ſimili cholera, ſymptomatum caterva ſimilium ſtipata, absque ſyncope tamen, ſed cum gravioribus artuum, inferiorum maxime, tractionibus ſpaſticis, tantum non convulſivis, totiusque corporis tractionibus rigidis, refrigeratoriis prehenſus, humores bilioſo acidos roſivos & cauſticos fere, ἄνω καὶ κάτω excernit, liberatur intra bihorium, ſuccedit febris tertiana per X. menſes durans, ſæpiſſime interrupta quidem ſed toties quoque rediens, qua tandem ſuperata, vitæque genere permutato, tum hypochondriaci mali tum cholericæ diſpoſitionis expers, quicquid menſæ apponitur, impune aſſumit, ea quoque quibus olim lædebatur facile.

§. XIX. *Juvenis XXI. annorum* vel circiter, Temp. Sangu. fugiente ſyrio, cereviſiis non conſuetis variisque potis, & in cœna *cucumeribus* copioſius commeſtis, *cereviſiam triticiam recentem* ac fœculentam Breyhan ſuperbibit, dormit per mediam noctem, evigilans ſummo mane nauſeoſis torminoſis & cardialgicis doloribus vehementiſſime affligitur, vomit corruptos cibos, hinc bilem viridem, alvumque deponit, data vix ulla interſpirandi morâ, moritur paucas intra horas ſyncopticus, antequam quæſitam impetraret medelam.

§. XX. *Fœmina quadragenaria* Temp. Chol-Mel. à novèm l. decem menſibus melanaholica, jam quadantenus ſublevata, menſe Martio, domum è foro rediens, pulverem præcipitantem Martialem cum *aqua frigida* ſumit, abhinc duobus horis exactis ſummas ſentit præcordiorum anxietates cardialgicas nauſeoſas torminoſas, quas vomitus & alvi fluxus exci-

ci-

cipit vehementiſſimus, & copioſus, viridi bile, brunnique coloris, atra, ſecundum veteres, ejecta, cum ſymptomatibus choleræ conſuetis, exceptis convulſionibus; ægra mali cauſam in pulverem ſumptum conjiciens, remedia huic oppoſita, neſcio quæ, aſſumit, parum ſublevatur, exercetur vomitu & alvi dejectionibus fœtidiſſimis in alterum usque diem, dato tandem, ſed ſerius convenienti choleræ remedio, levamen aliquid ſentit, ſed per XXXV. horas evacuationibus ſumme debilitata, moritur placide. Aperto cadavere ventriculus tenuis & flaccidus reperitur, nullibi tamen arroſus, in ſuperna vero ejus parte macula quædam obſcure rubicunda, ſugillationem referens, ſimilesque, minores in colo hinc inde apparuerunt.

§. XXI. *Ova barbæ piſcis* hoc nomine, quod choleram excitent, male audire, notum eſt. Vidi ab iſtis duas virgines cholera correptas fuiſſe, alteram immani plane & quam maxime torminoſa, ſyncopali quoque, alteram mitiori, quæ cauſam mali ſororis curati cognoſcens altero die experiundi ergo parum de ovis iſtis per XXIV. horas in aceto ſervatis deguſtaverat, idemque inde fatum experta, ipſo facto noxiam ovorum qualitatem teſtabatur.

§. XXII. *Fœmina* duos ante menſes fœtum enixa, Auguſto prioris Anni Menſe à meridie torminoſa corripitur diarrhoea, ſub veſperam pro cœna *lactucam* adparat, & comedit, ſub noctem vehementiſſimo corripitur vomitu, ac diarrhoea, magis quam ante torminoſa, cum ſyncope ſæpius repetita ſucceſſive ingraveſcente ſemper, adeo, ut redeunte licet reſpiratione libera, mens tamen laborare videretur, cum immemor ſui ac inſenſilis, corpus hinc inde jactando, caput ſæpe tanta vi allideret, ut fractum crederes; Vocatur ſummo mane Medicus ad ægram morti proximam, frigido ſudore madidam, emaciatam quaſi ſub habitu corporis & faciei hippoticæ contracto, denique agentem quaſi animam; ægre revocatam loquela deſtituit, redit tamen per remedia, ſed ſubmiſſiſſima voce, quam vix inaudires; aſſumto remedio, cuncta fiunt

unt per IV. horas leviora, poſtmodum redit anxietas; ſyncope, ſudor frigidus, ἀναισθησία, nihil evomit, alvus tamen inſciæ fluit; citius redit ad ſe quidem, ſed exceſſum e vita ſentit, de parentum adventu proximo monita, ad hunc usque vitæ prorogationem optat, rogat, impetrat, (remedio an deſiderio dubites) quiete ſatis expectatum ſuorum adventum læta & reviviſcens quaſi excipit, mox, ultimo vale dicto, convulſa moritur ſub veſperam, ubi mirari convenit in tanta morbi vehementia inducias morbo datas.

§. XXIII. *Puella XII.* & quod excurrit annorum, temp. Mel-Chol. debile corpuſculum alens, ſæpiusque per vitam torminibus ventris vexata, autumno ſuperiore, tum juſculum cœnitat, improviſi *tonitru terrore* vehementiſſime concutitur, cœnulam tamen conficit, quieſcit per noctem, mane ſurgens veſtiginoſa ac tremula, ventris dolore cruciatur, mox animo linquitur, pallet, friget extenuatur, aquis apoplecticis refocillata, vomitu auſteram bilem reddit & amariſſimam, alvumque deponit, ſemel, bis, ter, eodem modo, hinc juſculo vinoſo, nuce moſchata largiter aromatiſato aſſumto, ceſſat vomitus, alvus deponitut ſolum modo aliquoties, ſiſtitur & hæc, nauſeat tamen, ac vehementiſſime æſtuat, ſpasmisque artuum convulſivis intercurſitantibus tandem fere continuis tenetur; Medicus de citiori quam par erat & in congrua evacuationis ſuppreſſione monitus pulverem porrigit convenientem, addito præſagio, ægram facto uno alteroque vomitu, hinc ſudore leni tolerato, cum ſanitate cito in gratiam redituram; vomit illa inſignem bilis acrioris copiam, denuo pulvere ſumto ſudat ſuaviter per horam, ſanaque ſurgit, per octo horas in lecto detenta.

§. XXIV. Mentionem ſupra fecimus *virginis*, cui cholericum quid accidit *à tartaro emet.* ſub conſueta quidem doſi ſed *intempeſtive adhibito*, nec adeo bene præparato. Erat iſta XXVIII. annos nata, temp. ſangv-chol. vitæ ſedentariæ ac ærumnarum plenæ, *menſes* ob V. S. olim inſtantibus iſtis imprudenter in brachio factam, diu remorati, tandemque revocati

flu-

fluebant parciſſime ac inordinate inde multis hyſterico-hypochondriacis malis vexata per annos aliquot, hiſce remedium quærit in pharmacopolio, datur tartarus emet. ad gr. tria pro vomitu, ne ſine univerſalibus ſuſciperetur cura ſcilicet, ſumto iſto per integrum diem noctemque ἄνω καὶ κάτω purgatur vehementiſſime inter cruciatus anxios & torminoſos, impetrat ab eodem pharmacopoeo remedium ſedativum, ceſſat vomitus & alvi fluxus, perdurat anxietas; altero, tertio, & ſequentibus diebus, octo circiter, ante & poſt meridiem, refrigeratur ſubito, nauſeat, vomiturit, ventre dolet, animo linquitur ad horulæ quartam, ter, quater quovis paroxiſmo quaſi, rigent interim artus, ut flecti nequirent, rediens ad ſe vomit, bis, ter, totiesque alvum deponit, eadem tragædia luditur a meridie, quinto die, poſt editum mali proſcenium, fortiſſima ſyncope deficit per bihorium, membraque adeo contrahuntur, ut loco moveri flectique nulla vi poſſent, fruſtra quæſito ex officina mali remedio, in ferro chirurgico ſpes collocatur, venaque pertunditur, quam conſuetam ſecari neglexerat ægra, fluit ſanguis citra levamen, quin & paulo poſt denuo linquitur animo, donec vomitu alvique fluxu factis, interſpirandi locus concederetur, accuritur ad medicum, perſcribuntur antiſpaſmodica ſine inſigni levamine, examinatur tartar. emet. pro vomitu datus, qui infidæ præparationis notas aliquas edit, tentantur hinc alcalica, quibus batyri antimonialis vrius cicuretur, tentamen ſuccedit optime, adeo ut ſolis iſtis in convenienti vehiculo datis prjſtinæ, quamvis ut olim, cauſariæ valetudini reſtitueretur ægra. Hæc hactenus pro

Cap. Secundo.

DE

PATHOLOGIÆ CHOLERÆ.

§. I.

Pathologia, cauſarum, morbi, & ſymptomatum rationem explicat; Videamus igitur juxta (*α*) *cauſas* (1) *agendi potentias* & modos, ex quibus (2) *differentiæ* cauſarum per claſſes deſumuntur; Juxta (*β*) *morbum* vero 3. τo

ma-

materiale, ſeu læſiones a cauſis vel intentatas, vel inductas, vel denique ex his metuendas; porro (4) *τὸ formale*, ſ. rationem morbi formalem, ubi tum quæſtioni *cur* tum *quomodo* fiat morbus ſatisfaciendum eſt; Juxta (γ) *Symptomata* morbi eſſentialia notandum eſt, *quid* ex materiali læſione ad formalem morbi rationem pro finali cauſa per juſtam conſequentiam *accidat* morbo, ut dein univerſa indoles felicius erui queat.

§. II. Quod ad *cauſarum potentias*, quibus pollent ad choleram excitandam, attinet, *aliæ* quidem tantarum ſunt virium, ut *ſolæ ſufficiant*, quales ſunt *venena* ac *venenoſa* ſuperius recenſita; *alia* vero, *in ſe minus potentes*, cum aliis concurrentes efficaciam iſtam demum acquirunt. *Intervenientes* hujusmodi cauſæ *materiales* ſunt *α cacochymia* Maſſæ humorum bilioſa, putredinoſa aliæque *β cruditates* primarum viarum, bilioſa, acida, nidoroſa, γ. *partium internarum*, quæ primarum viarum nomine veniunt, præcipue ventriculi ac duodeni, *corroſiones inflammationes*, ſ. phlogoſes, *tumoresque calidi* veteribus dicti, ab infarctu vel ſtagnatione ſanguinis menſtrui & hæmorrhoidalis circa ventriculum; & ſi quæ ſunt aliæ hujusmodi, quibus præſentibus aliæ minoris efficaciæ, facilius morbum noſtrum impetuoſiſſimum producere valent. *Cauſa virtualis ſeu intentionalis* eſt *motus naturæ criticus* quaſi, ſeu *eccryticus* certe, ad humores pravos evacuandos ſponte ſuaque virtute ſufficienti ſuſceptus. Reliquæ cauſæ mediatæ vel per modum *augendi cacochymiam* & *cruditates* agunt, vel per modum *exagitandi* ſub fermentatione cruditatum ac bilis præcipue cum cibis fermentantibus, vel per modum *ſtimuli* lenioris, aut acuti magis, naturæ vel primis viis additi, ſicque occaſionem choleræ præbent; cauſæ vero per ſe potentes ſolæque ſibi ad morbum hunc excludendum ſufficientes per *corroſionem*, colliquativam denique, ſolidis, & per *fermentationem putredinoſam* humoribus inductam, potiſſimum agere conſtat inter omnes, qui naturam venenorum penitius norunt. vid. *Magnifici & Excell. D. D. Stahlii Theoria Med. vera Tom. II. Membr. ultima. de Venenis.*

§. III. Ab

§. III. Ab his igitur cauſis vario iſto modo agentibus inſignes corporis læſiones imminent; in genere, humorum putredo & ſolidarum ſtimulatio & putrilago ultimate, niſi removeantur illæ pro circumſtantiis rerum ocyus tardiusve. *Putredinem* humorum tandem evenientem promovent, quæcunque cacochymiam, i. e. partes excrementitias ſeroſas accumulant, aut quæ excretionem earundem impediunt, aut quæ præcipitem humoribus adferunt fermentationem putredinoſam, qua mixtura illorum celerrime deſtruitur. Partibus *excrementiis* referta ſunt *alimenta* non ſolum *dyſchyma*, ſed & laudabilia, *varietate* atque *condituris noxia*, quo reſpectu *Hippocrates* convivia inter cauſas choleræ retulit. *Excretiones ſeroſas* impediunt, *triſtitia* v. g. *mœror* & *vita ſedentaria*, ſub quibus motus tonicus & voluntarius, quin & reſpiratio, longvet præ tædio quaſi; his vero ſanguinis fluxilitas inprimis conſervatur ſecretionesque debitæ vigent. Celerius autem nocent evacuationes ſeroſæ ſuppreſſæ per *frigus externum*, per adſtringentia intempeſtiva, per conſolidationem fonticuli &c. humores enim excerni conſuetos aut excretioni jamjam deſtinatos, & repreſſos vel inhibitos diu non tolerat, ſed per alias vias mature evacuat. Celerrimam & intime reſolutoriam *fermentationem putredinoſam* humorum quidem *venenoſa* quædam; ſolidarum corroſionem ſepticam venenorum aliqua, aliaqua & utramque afferunt, quod ex effectu cognoſcitur in illis, qui iſtis extincti ſunt.

§. IV. Namque ſolidis partibus triplex noxa inducitur a cauſis choleram inducentibus plerisque, nempe *acris vellicatio* & *inflammatio*, & *corroſio*; utraque poſteriorum tandem in *ſphacelum* abit. *Vellicant* fibras ventriculi (vix tamen ſine intentionali cauſa) quæcunque inſigni & manifeſta acrimonia pollent, tum aſſumta, tum in corpore genita, *corroſiva & cauſtico-acida*, quæ vel diuturnitate temporis talia evaſerunt, (ſub concurſu, plerumque cauſæ occaſionalis) vel ſubito eandem induerunt per fermentationem acrem, aut inter ſe mutuo evenientem, aut cum vel in cruditatibus, (bile potiſſimum ſub

ira copioſius cibis affuſa) excitatam per dulcia, corruptibilia, fœculenta fermenteſcentia, acria cum aliis cibis copioſe ſumta; pertinet huc ira, bilem copioſam & exagitatam cibis in fermento conſtitutis affundens, acerrimæ fermentationi pro more oleoſorum tenuium inducendæ, optam.

§. V. Dependet ab acri tali fermentatione *inflammatio*, inſinuantibus ſe in poros tunicarum ventriculi ac duodeni potiſſimum particulis acerrimis ex fermentatione ejusmodi acerrima provenientibus, quod febris cholerica, bilioſa veterum abunde confirmat, vid. *Magnifici Excell. D. D. Stahlii* diſput. de eadem. Inflammationem inducere quoque poſſunt aſſumta ſpirituoſa acria, calidiſſima copioſius hauſta, quin & è contrario frigida actu talia, humoribus in fervore conſtitutis largiter ſuperingeſta. Inflammationem prævaleſcentem, preſſo pede, inſequitur ſuperficialis *arroſio* tandem & *ſphacelus*. Activiſſima enim eſt, & vires acquirit eundo; hanc *venena* quoque & *venenoſa* aſſumta immediate ac celerrime inducunt partibus. Notandum præterea eſt, ipſum naturæ remedium, humores nempe pro eluenda inflammatione abſtergendaque ulceratione affuſos, ubi & ipſi acriores fuerint, augere malum. Et hæc quidem hactenus de cauſis & effectibus choleræ, pergimus ad rationem morbi formalem.

§. VI. Choleram conſiſtere in excretione per os & anum impetuoſiſſima, notum eſt omnibus; iſtæ vero an ex ſola vellicatione & irritatione acri fibrarum dependeant, an vero *certum in finem* ſuscipiantur, quamvis dubitetur, obſcurum tamen non erit illis, quibus vitalitatis negotium intimius perſpectum eſt. Si quid, ſonticum ac funeſtum malum, hæreat in corpore, quod citam aut certam ejus deſtructionem vel inferre poteſt, vel jam molitur, pro hoc amovendo ejiciendoque & pro noxa antevertenda inſurgit natura omnibus viribus, & pro re nata, ſummo cum impetu, uti in cholera; contra has cauſas, ex quibus vitæ periculum impendet, ſi retineantur, tales nempe, quæ humoribus certam citamque putredinem, ſolidis roſionem, inflammationem ulcerationem ſepticam ſ. ſphaceloſam, inducere

re poſſunt; tales, inquam, naturæ quandoque ſpontaneo *motu critico* Teſte *Hippocrate in Coac. prænot.* & *Galeno L. VII. Meth. Med.* ſæpius ſtimulo quodam per aſſumta accedente, magno conatu ſurſum ac deorſum eluit, diluit & evacuat, quem in *finem* humores quoquoverſum ad inteſtina congerit per ſtricturas totius habitus corporis.

§. VII. Hoc enim *modo* eluitoriæ hujusmodi evacuationes contingunt in cholera; *affunduntur* ſcilicet humores *pro evacuatione* ſui ſolummodo in cholera critica, pro *eluitione* particularum activiſſimarum in ſubſtantiam viſceris ſe inſinuantium; proque *diluitione* contentorum, ut ſub vehiculo humeroſo felicius ejiciantur, in ſymptomatica nobis dicta cholera. Suſceptis enimus partium remotarum conſtrictioribus tonicis vehementiſſimis, proximarum vero, inteſtinorum, jam relaxationibus, ut per poros aut vaſa magis patula humores copioſius affundi queant, jam ſpaſticis & convulſivis motibus, ut aſſumta, affuſa elutaque protrudantur foras. Sub iſtis remotarum partium ſtricturis humores in illis nidulantes excluduntur ac derivantur aliorſum per pùlſum. Ideo enim in cholera parcius fluit urina quæ cum aliquo ardore ad vias urinarias rediens inter ceſſantis morbi ſigna refertur. Contrarium quis collegerit ex *ſudore frigido* ſub cholera erumpente; ſed ipſum frigus ſudoris in facie, madorisque in reliquo corpore ſatis evincit, ſanguinem libere per partes cuti ſubjectas minime diſpenſari, ſolumque ſerum tenue exprimi ſub ſtricturis illis ſpaſticis, roridum & in guttas condenſatum in fronte, quia vaſa non adeo ibi ſtringuntur ac in reliquo corporis habitu a muſculis ſubjacentibus, unde mador ſolum frigidus exprimitur.

§. IIX. *Modus activitatis*, quà peragitur eluitoria evacuatio, vel *ſufficiens* eſt pro rerum indigentia, vel *nimius*, vel *deficiens* tandem. *Nimia*, & majori quam pro cauſis vitiisque avertendis requirebatur, activitate ſuſcipiuntur motus dicti (α) per *errorum* quendam anxiæ *naturæ*, non generalem ſed ſpecialem de præſenti; (β) dein & inſignis *humorum dyſcraſia* & *acrimonia* ipſum naturæ remedium in perniciem vertit, dum

læſis jam aliunde partibus affuſi iſti labem affrictam reddunt deteriorem, hinc enim ſcorbutici & hypochondriaci, quibus diuturnitate mali corrumpuntur & vappeſcunt humores, gravius laborant ex cholera, niſi cito congrua medicina paretur.

§. IX. Ex quibus hactenus deductis ſatis, nî fallor, apparet tum morbi genius, tum graviſſimorum ſymptomatum ratio: *Eſt* enim *cholera evacuatio ſecretoria humorum bilioſo ſeroſorum ex Maſſa Sanguinea, &* cruditatum *bilioſo-acidorum* aliorumque, *quin &* aſſumtorum, *impetuoſiſſima per alvi fluxum vomitumque ſuſcepta, pro cauſis vitiisque, deletoriam humoribus, ventriculo & inteſtinis, corruptionem minitantibus aut inducentibus, ſecernendis, eluendis, diluendis ejiciendisque,* vegete *ſuccedens ſub ſpaſmis congeſtoriis excretoriisque,* tergiverſanter *autem ſub nauſea primo, ſub lipothymia intercurrente, & incuria deſperabunda finali, indeque graviſſimis* ſymptomatibus *ſtipato.* Graviſſimus *in ſe,* ratione cauſarum effectuum ac impetus, eſt affectus, finaliter tamen ſ. intentionaliter non niſi bonus ac ſalutaris, quippe ad conſervationem corporis unice tendens, quamvis effective dictis de cauſis periculi plenus ac lethalis, niſi opportune ac decenter laboranti naturæ ſuccuratur, idque propter ſymptomatum aut effectuum morboſorum vehementiam.

§. X. Graviſſima *ſymptomatum*, & maxime terrifica ſunt convulſiones, lipothymia, & ſubita virium proſtratio. *Convulſiones* ſpaſmis debentur congeſtoriis ad evacuationem neceſſariis quidem & utiliſſimis, ſed, ob ſenſibilitatem, cauſarumque ac vitiorum inductorum atrocitatem, eo usque invaleſcentibus; ſub gravioribus enim malis & periculis maximo niſu evacuationem molitur natura, hujusque tenerior ſenſibilitas facillime excedit modum, quod mitiorum quoque purgantium enormis effectus ſub iſta teſtatur, accedit, ubi illud naturæ remedium, humorum jam depravatorum affuſio, malum exaſperat, effectus longe periculoſiſſimus. *Lipothymia* ingentis terroris & periculi plena, ſub nauſea, inſtante evacuatione obrepens, de anxia, timida, tergiverſante, deſperabunda animi

paſſi-

paſſione & actione, teſtatur ſonticam & deletoriam partium labem imminuentem aut inductum ex parte, itemque ob dolores graviſſimos ſenſibiliora ventriculi orificia prehendentes, ubi cardialgica dici conſuevit. Quandoque & ex actuali virium defectu, ſupervenit. *Deficiunt* enim *vires* vel in toto, vel in parte; in toto poſt toleratos labores graviſſimos & poſt evacuationes copioſiſſimas factas; in parte autem ſtatim ab initio ſurrepente inſigni languore ex metu periculi, & impotentia ad motum corporis, ob ſpaſticas muſculoſarum partium contractiones motuumque vitalium ataxias enormes; quibus tandem omnibus male cedentibus *mors*, ultima linea rerum, ſuccedit.

Caput Tertium.

DE
THERAPIA CHOLÆRÆ.

§. I.

HÆc pro diverſitate cauſarum, ſymptomatum, effectuum, temporumque morbi, quibus ingraveſcunt mala, variat; *CAUSÆ materiales* ſui *immutationem* ſi quæ locum habet, indicant, & *evacuationem*; *humores* ultra menſuram reique neceſſitatem affuſi *derivationem* ſui aliorſum & *præcluſionem* ad primas vias, poſtulant. *EFFECTUS* 1. *ſtimulationis* & *roſionis* blandam *demulcentiam*, *inflammationis*, *refrigerationem* cautam, 2. *corruptionis* ulceroſæ ſuperficiariæ, balſamicam *defenſionem* & *conſolidationem* (utinam poſſibilem!) præcipue vero iſtorum *opportunitatem* urgent. *SYMPOMATA* graviora *ſpaſtico-torminoſa & convulſiva* blandam ἀνοδύνην *ſedationem* deſiderant, *defectiva*, ſyncoptica & atonica virium & roboris, *ſolamen* ac *reſtaurationem* cardiaco-nervinam exigunt. Sunt hæ indicationes, quas conſtituere poſſumus & ſolemus, non male ad methodum, ſi rite obſervantur, & indicata reſpondeant

§. II. Ma-

§. II. Materias morbiferas correctione adhibita in ſolidum immutare, res eſt multis promiſſionibus jactata, omnique voto expetenda,ſed inventu difficillima,rariſſima; non omnino nunquam dari, ipſa cholera certis caſibus documento eſt, cujus non omnes, aliquæ tamen cauſæ materiales, correctionem admittunt, ut morbus in prima, quod dicunt, herba ſuffocari queat,quando nempe *acidum cauſticum*,illudque inprimis peccat, quod ex fermentatione bilis per iram copioſius affuſæ cum cibis provenit, cujus acrimonia *præcipitantibus*, tempeſtive adhibitis infringi poteſt, immutari, & corrigi adeo, ut noxiam qualitatem deponat, nec quicquam mali ſolidis partibus inferat; quod ſi enim hiſce labes jam affricta fuerit, licet utilia ſint abſorbentia ad progreſſum illius à cauſa tali pendentium infringendum, non tamen omnem morbi impetum retundere valent, ubi inflammatio ſuborta per jugem humorem affuſionem eluenda venit. Sunt autem talia inprimis *oſtracoderma-ta* ut mat. perlar. lap. & chelæ cancr. *terreaque*, ex quorum genere cryſtallus mont. nullis impuritatibus metallicis inquinata *Joh. Langii,Mercati* aliorumque commendatione tantum non ſpecifica, reliquis præfertur.

§. III. *EVACUATIO vegete procedens* non ſtimulo ſed *vehiculo* ſaltim commodo, *temperante* nempe *calido*, indiget; pro quo veteres non ſine ratione & effectu decoctis hordei ſimplicibus aut cum alexipharmacis ſuis lenioribus, v.g. rad. ſcorzoner. C. C. medicatis utebantur, quorum loco alii *Trincavell. Fortis Sydenh.* juſcula carnium, pulli præcipue gallinacei adhibuerunt. Sunt qui lac chalybeatum (ut magis defendat partes ab eroſione propter oleoſitatem, roboretque propter martem,) aut ſerum lactis,pro aliqua refrigeratione,eligerunt. hoc dictus jam *Fortis* commendat, illud *Zacutus Luſit. Pr. Med. Mirab. l. 2. obſ. 16.* laudat, *cholera*, ait, *admiranda lactis chalybeati & ſyrup de meſpilis ſæpius de die ebibiti ope ſanata* eſt. Notandum autem, lac non principio, ubi ſcatent adhuc acido copioſo primæ viæ, ſed facta ſufficienti ſuburræ acidæ evacuatione convenire, ad demulcendam roſionem vel

ero-

eroſionem ſuperficialem, quæ ab acido cauſtico inducitur partibus, poſt inflammationem potiſſimum. Solent enim & citra hanc, hypochondriaci ſæpe acerrimos humores, fauces in tranſitu arrodentes vomere, quos corroſiva virtute ad arſenicalem naturam tendere in dyſenteria v. g. ſcribit *Excell. Wedelius in Pathol.* Probant id clariſſime faſciæ infantum, fæces, colore odoreque æruginoſas, excipientes, & ſi aliquandiu iſtas retineant, adeo inde corroſæ, ut lintei pro fomite uſtulati ad inſtar diſcerpi queant, quin & podicem excoriare ſolent fæces ejusmodi; par ratio humorum eſt, qui in cholera excernuntur: ſolantur igitur demulcentia talia roſionem internam, atque lac ſub dicta cautione datum in cholera vera æque convenit, ac ſi venenoſa corroſivaq; alia fuerint aſſumta, quod certis de cauſis notanter dicere volui, ne quis putet, ſolis venenis deberi talia.

§. IV. *Evacuationem*, ſub vomitu inani & anxio, ſegniter procedentem, *promovere* jubent autores cum ratione, per leniores ſtimulos, vel ob ſolam copiam & teporem ac lubricitatem nauſeoſam, vel ob virtutem leniter purgativam evacuationes proritantia. Tuta ſunt iſta, ob oleoſitatem vel lubricitatem ac teporem, nauſeoſa, ac indemnia; circa purgantia, licet leniora fuerint antiquorum iſta, cautione tamen opus eſt, ne vel exſtimulemus nimium humores ad excretionem paratos, ad quos lenior quoque ſtimulus de nimietate ſuſpectus eſt, neve dulcibus fermentationem exacuemus, utroque reſpectu tutiſſimæ ſunt Magnif. & Excell. D. D. Stahlii pilulæ balſamico-confortativæ, uti alias ſæpiſſime, ita in vomitu, diarrhœa ac dyſenteria multoties, & bis in cholera ſegni ac tergiverſante, mihi expertæ, ad excretionem debitam facilitandam; quarum loco Veteribus in uſu familiari fuerunt ſyrup. roſar. pallid. ſolutiv. ſyr. viol. de cichor. c. rhabarb. ipſam quoque rhabar. in ſubſtantia quamvis hoc multis ob ſtimulum, iſta ob dulcedinem ſuſpecta habeantur, ſub perita tamen ac tempeſtiva adminiſtratione locum inveniunt. Item *clyſteres* non adeo ſtimulantes.

§. V. Facta correctione poſſibili, & evacuatione ſufficienti efferatus excernendi *impetus refrenandus* ac pro re nata

ſiſtendus omnino eſt, cum vel ſola evacuatia repentino copioſa admodum ſit damnoſa, quem in finem *humores*, ſub impetu excretionis ſemel ſuſcepto, copioſius affuſi aliorſum *derivandi* ſunt, eſtque illorum *effluxus* inhibendus, & *præcludendus. Derivamus humores* vel ſola invitatione ad alias partes vel evacuatione in aliis partibus inſtituta. Cum enim humores ad inteſtina confluant propter ſpaſmos remotarum partium hinc excluſi, hi ſpaſmis ſedatis, partibusque ita reſeratis ſpatium inveniunt divertendi ac ſecedendi in alia loca.

§. VI. Pro *diverſione evacuatoria* ſuadent aliqui (1) V. Snem; hanc Medicos Pariſienſes ſuo tempore avara manu admiſiſſe dicit *Riolnus in enchirid. Anat. p.* 131. ad avertendum gangrænæ periculum in cholera, quam cum inflammatione interna conjunctam ſemper crediderunt. Diſſentit Riolanus ab illis, qui in ipſo inſultu V. S. adhibent, ſatiusque eſſe dicit, humorum impetum primum cohibere, mox pacatis ſymptomatibus ad V. S. confugere, quæ ſedato inſultu ſanguinem illum torridum & æſtuantem revellat & maxime contemperet, eaque ſemel, bis, ter erit reiteranda, *ſi vires* a prima evacuatione nullo modo *debilitatæ*, *ſed recreatæ potius appareant*, pro novo ſcilicet inſulto anticipando, *ſymptomata enim*, (ſedata) *poſt unum alterumque quietis ac intermiſſionis diem, fortiora ac vehementiora reſurgunt, & ægrum, a priori inſultu valde debilitatum, de medio tollunt.* Nos nec commendamus eandem, nec rejicimus ſemper ſi ad mentem Riolani caute, præſervative magis inſtituenda fuerit. 2. Pro eadem ſupra indigitata diverſione dein *Sudorifera*, humores a centro ad circumferentiam, uti loquuntur, pellentia ſ. æquabilitatem circuli reſtituentia recenſentur, mitioraque laudem merentur v. g. eſſ. theriacal. ſcordiique c. eſſ. millef. Miſt. ſimpl. non adeo camphorata, ſed caute danda, nec niſi poſt factam ſufficientem evacuationem, aut poſt fermentationem acrem correctam alias pulveris magis diaphor. c. abſorbentibus ſeligantur potius. 3. *Diuretica* non omnino nihil hoc nomine conferre antiqua illa teſtaretur obſervatio de copioſo urinæ profluvio cum ardore in cholera ſalutari, ac inter ſigna ceſſantis morbi relato.

Seligenda autem ſunt hoc nomine talia, quæ cauſas & partem affectam ſimul reſpiciant.

§. VII. Pro *diverſione* humorum *invitatoria* ac *inhibitoria* adhibentur quæ vel affluxum eorum remorantur & intercipiunt, vel quæ evacuationes violentas cohibent; hoc fine ſolebant Veteres *cucurbitulam* magnam umbilico cum multa flamma applicare, ut *Celſus*, *Aretæus*, *Trallianus*. Pro affluxu autem intercipiendo *ligaturæ* fortes (quin & uſtiones) in brachiis & circa femora inſtituebant iidem, ut compreſſis vaſis detinerentur in partibus humores. Dein, ut ſpaſmis externarum partium relaxatis liberum ſecedendi ſpatium habeant humores, pro diverſione invitatoria ſine excretione, adplicarunt 1. *calefacientia* tum ſicca tum humida ſimul emollientia; hoc nomine *Rhaſes* commendat balneum aquæ dulcis, & Fortis idem cum malv. chamæm. melilot. alth. alteratum, ſub hac cautione, ut non niſi viribus conſtantibus in uſum vocetur. *Pediluvia* calida quid poſſint, intelligi poteſt ex refrigerio pedum diarrhoeas ipſamque choleram provocante. *Inunctiones* ſpinæ dorſi c. ol. amygd. d. lumbr. terr. pingu. caſtor. laudat idem *Fortis*, quibus oleoſis *Aretæus* pro calore ſimul revocando attrahentia veteribus dicta, euphorb. ſinapi, addit, recentiores vero horum loco aquas apoplect. adhibent. Ad ſicca calefacientia pertineat *lagenæ aqua calida plena* pedibus applicatæ, *frictionesque* membrorum cum pannis aſperis calefactis inſtitutæ. 2. Dein *antiſpaſmodica* interna hoc quoque nomine utilia eſſe facile apparet, de quibus infra.

§. IIX. Dum hæc fiunt, factaque partim ſunt, humoribus ad inteſtina relaxata aditus præcludendus eſt, per *ſubadſtringentia & nervina* interna externaque; *Interna nervina* ſunt vinum calid. aromatibus pro renata conditum, pitiſſandum. Olea mac. cinam. caryoph. in parca doſi cum eſſent. carminat. milleſ. theriacali, ſpiritu maſtichis mixta, ſique inflammatio aut eroſio talia prohibeat, temperatiora ſeliguntur v. g. maſtix Nux Moſch. cum aliis, mentha, cujus ſyrupum *Alex. Benedictus* ſuccum *Frid. Hoffmannus Pater* decoctum *Rolfinckius* ſpecifica fere laude commendant. pulv. cumini *Forreſtus*. *Externa* talia ſunt ol. nuc. moſch. expreſſ. hujus &

 ane-

aneth. aniſi chamæm. menth. carvi caryoph. deſtillata. Emplaſtr. de cruſta panis c. theriac. iſtisque oleis. taceo ſacculos paregoricos & nervinos. *Adſtringentia* ſunt v. g. croc. mart. Paracelſi, quo nullum præſtantius remedium eſſe dicit *Franciſc. Joël.* pulveres ſtypticos ſuos laudat *Excell. Wedelius.* lap. hæmat. *Panarolus* in cholera ſanguine ſibi expertum, ſuccus grant. cydon. horumque caro. ſyrup. de meſpil. corall. rubr. terræ ſigill. variæ, terra vitrioli dulcis a variis, cortex caſtan. gemm. ceraſorum c. vino datæ à peculiari in cholera virtute, laudantur, chin. chin. expertus eſt *Dolæus.*

§. IX. *Inflammationi* ſubortæ veteres oppoſuerunt (1) herbas nitroſa virtute frigidas, ut ſempervivum & lactuc. *Vid. Vidius* ſerum lactis; certiora autem ſunt ipſa nitrioſa ut nitr. purum, regeneratum, arc. duplicat. parca manu c. abſorbent. datum. 2. actu frigida, ut aquam frigidam hauſtam Galenus Ætius aliique laudant; hodie magis arrident aquæ deſtill. c. emulſivis, in ſpecie c. ſem. card. mariæ ex commendatione pro internis inflammationibus *Excell. D. D. Stahlio* in *diſp. de febre bilioſa.* 3. ipſa quoque acidulata, diluta tamen, ad calidam maam alterandam proponit *Sennertus de cholera*, ſucc. v. g. & ſyrup. berb. ribium. citri. cautione tamen in his opus eſt.

§. X. *Arroſionem* (1.) *demulcent* temperantia oleoſo-macilaginoſa, lubricantia, oleoſa pinguia aquoſis diſtemperata, ut vehiculi vices ſubire queant ſimul. v.g. juſc. avenac. hordeat. pullorum lac. chalybeat. ſem. emulſiva amygdal. dulc. cujus & oleum datur, ubi corroſiva aſſumta mali cauſam dederint. Sumuntur talia per os, anoque clyſtere injiciuntur. (2.) *Defendunt arroſas partes* ab ulceratione ſeptica, aut ſaltim hoc nomine proſcribuntur, & conſolidationem præſtare dicuntur, balſamica v. g. eſſ. myrrh. ſuccin. & balſ. peruv. quæ in ſuppuratione ventriculi ejecto pure ex uſu fuiſſe ipſe expertus ſum, commendantur præterea balſ. Locatell. Meibomii, aliaque.

§. II. Pro *ſpaſmis doloroſis* & convulſivis interne locum inveniunt *anodyna*, inprimis talia, quæ ſimul roborant partes, ac diſcutiunt humores. Præferuntur reliquis opiata, quæ poſt Hippocratem uno ore comprobarunt medici, dubito tamen, an remedia *Hippocratis* παύοντα τὴν ὀδύνην, opiata fu-

fuerint talia, quibus recentiores utuntur, Scribit *Hippocr. libr. de Affect. t. 28. nn. 8. Bilis fluxi τῇ Χολέρῃ conducit ſi doler adſit, dare, quæ in Pharmacis ſcripta ſunt, ſedantia dolorem - - ad veſperam vero dato & huic ea quæ dari ſolent ei, qui pharmacum bibit.* commendat autem *libr. de loc. in homine t. XLV. nr. 1. contra* hypercatharſin ſuperne & inferne fientem, *ut vinum ſorbeat; primum quidem dilutum, deinde meracum frequenter, & ſanabitur*, inquit, æger. Sed num Hippocratem feliciter imitentur, qui opium adhibent, in dubio res eſt, conſtat enim ex *Galeno*, vetuſtiſſimos Medicinæ Patres opium nunquam adhibuiſſe, niſi, quod de *Galeno* teſtatur *Montanus*, cum timuerunt mortem, quo caſu ad philonium acceſſit in doloribus, extra hanc neceſſitatem ad theriacam novam & diaſpermaton neque unquam uſus eſt opio. Ipſe Galenus L. 2. de compoſ. medic. non debere exhiberi opium niſi in doloribus, in quibus vel mortem, vel ſyncopen expectamus, quam ſyncopen ſequitur mors, ſubintelligit vero non ipſum opium per ſe, ſed cum aliis calidis roborantibus mixtum aut correctum, inque doſi exigua. Avicenna provocaturus ſomnum, non tranſibat papaver album teſte *Montano*. *Rhaſes* propoſuit quidem opium, at *præſtat* inquit idem, *eum non ſequi, ſed Galenum imitari, qui nec externe opium ſine calidis additis adhibuit.* Galenici igitur veteres opiatis iſtis raro uſi fuerunt. *Forreſtus* in cholera ſomnum utiliſſimum externis potius oleis conciliare ſuadet; urgente neceſſitate, diacodium, quod excludit opium & ob papav. capita hypnoticum eſt, concedit, aut clyſteribus capita papav. adjicit. *Joh. Raym. Fortis* theriacam parum fidens nepenthem Quercetani commendat; *Riverius* tamen laudanum opiatum ad gr. tria, vel ij porrigit, quem potius, quam Hippocratem imitati recentiores, temeritatem opii miſcuerunt prodigalitate præbii adeo, ut ad illud tanquam ad ſacram anchoram ſuam confugiant fere omnes, *Sydenhamius* parum abeſt, quin ſolo laudano liquido totam veræ choleræ medelam conficiat, cum tamen non niſi ad impetum enormem nimiumque refrænandum concedi debeat, cauſis materialibus vel correctis vel ſufficienter evacuatis: *Cum enim*, verba ſunt *Excell. D. D. Stahlii in Diſp. de Impoſt. opii.* §. XXXVIII.

harum partium (ventriculi & inteſtinorum) *plerique affectus, potius* materiarum *efficaciæ innitantur, aut paſſim etiam in talibus* motibus *fundentur, qui omnino certam* materiam *pro objecto habent: quo utroque intuitu irritum omnino eſt*, motus *aut* ſenſus *obnubilare vel ſiſtere*, materiis, a *quibus aut* propter *quas illi fiunt, interim neglectis.* adde §. XXXIX. ſub quo ſalutari monitu obſervato concedimus correctiora opiata, doſique minori ad ſolum impetum non amplius neceſſarium compeſcendum, theriacam v.g. aut eſſentiam theriacalem cum eſſ. millefol. & anodyna parca manu addita, itemque M. P. de cynogloſſ. vel hujus eſſentiam, cum aliis. Ad *externa*, ſpaſmos reſolventia, pertinent *fotus & linimenta*, muſculis contractis cum ſpongia aut panno applicata vel illita ex lacte tepido vel decocto herbarum emollientium pro fotu, pro linimento vero olea liliac. violac. irin. lumbr. terreſtr. axung. caſtor. addito ipſo caſtoreo, de quibus videantur Autores.

§. XII. Superſunt *ſymptomata* defectiva & atonica intercurrentia. Ad *VIRIUM LAPSUM* ipſamque *SYNCOPEM vinum* multis expertum eſt, pitiſſatum, *rhenanum* præ ceteris, jam per ſe, jam *aqua fractum*, jam aromatibus gratioribus *roboratum*; de quo *Trallianus multi*, inquit, *ſola vini potione præter ſpem periculum mortis evaſerunt*: qui magis appropriatum expetunt, puniceum, cydoniatum aliaque commendata habent, huc refertur aqua cinam. cydoniat. & bugloſſata. *Excitandi* ſcopo externe laudantur *ſpirituoſa*, aqua apoplect. v. g. & balſ. vit. Excell. D. Hoffmanni, acidaque ut acet. rutac. bezoard. rub. id. quin & urinoſa fœtidis maritata pro renata.

§. XIII. Multa hucusque adduximus remedia choleræ ex quibus pauciora ſufficere poterunt perito practico, ſeligendaque inprimis ea ſunt, quæ pluribus indicationibus ſatisfaciunt. Omnium vero legitimum adhibendi modum, juxta verum medendi methodum, ſuademus & ſingulorum tempeſtivum ac opportunum uſum. Sub quo experientia veritatem Celſi illius moniti, quod *nulli morbo minori momento ſuccurratur*, atque veræ choleræ, confirmabit.

):( ):(